

Autismespekterforstyrrelser – Kva er det, og kva slags vanskar og utfordringar kan slike diagnosar føra med seg?

Bjørn Roar Vagle, 31. mars 2016

Åpne forelesninger

Litt om meg

- Læring barne- og ungdomsarbeider 1998
- Spesial enhet for voksne med autisme, Dale Rogaland psykiatrisk sjukehus 1999
- Vernepleier Nærland 99-02
- Vernepleier i bufellesskap Sandnes kommune
- Avdelingsleder i Stavanger kommune
- Mastergrad Læring i komplekse systemer– betydning av utdanning for utøvelsen av tvang
- Seksjonsleiar, habiliteringstjenesta for voksne

Økning i autisme

- Er det en epidemi? Hvorfor skjer økning?
- Flere som blir fanget opp?
- Flinkere med diagnostisering?
- Bedre registrering?
- Overdiagnostisering?

Kva er autisme?

- Er ikkje ein enkel tilstand. Spekter av tilstandar.
- Ikkje språk. Kommuniserer via Ipad. Vugging, slår hodet i golvet
- Matematikk-geni. Rikt ordforråd, men konversjon er vanskelig. Starte en samtale fæles umulig.

Begge har autisme, men det er ikkje «nok» å ha utfordrande åtferd eller ha særeigeheter!

Gjennomgripende utviklingsforstyrrelse

Diagnoseverket ICD-10 autismespekterlidninger:

F84.0 Barneautisme

F84.1 Atypisk autisme

F84.2 Retts syndrom

F84.3 Annen disintegrativ forstyrrelse i barndommen

F84.4 Forstyrrelse med overaktivitet forbundet med psykisk utviklingshemning og bevegelsesstereotyper

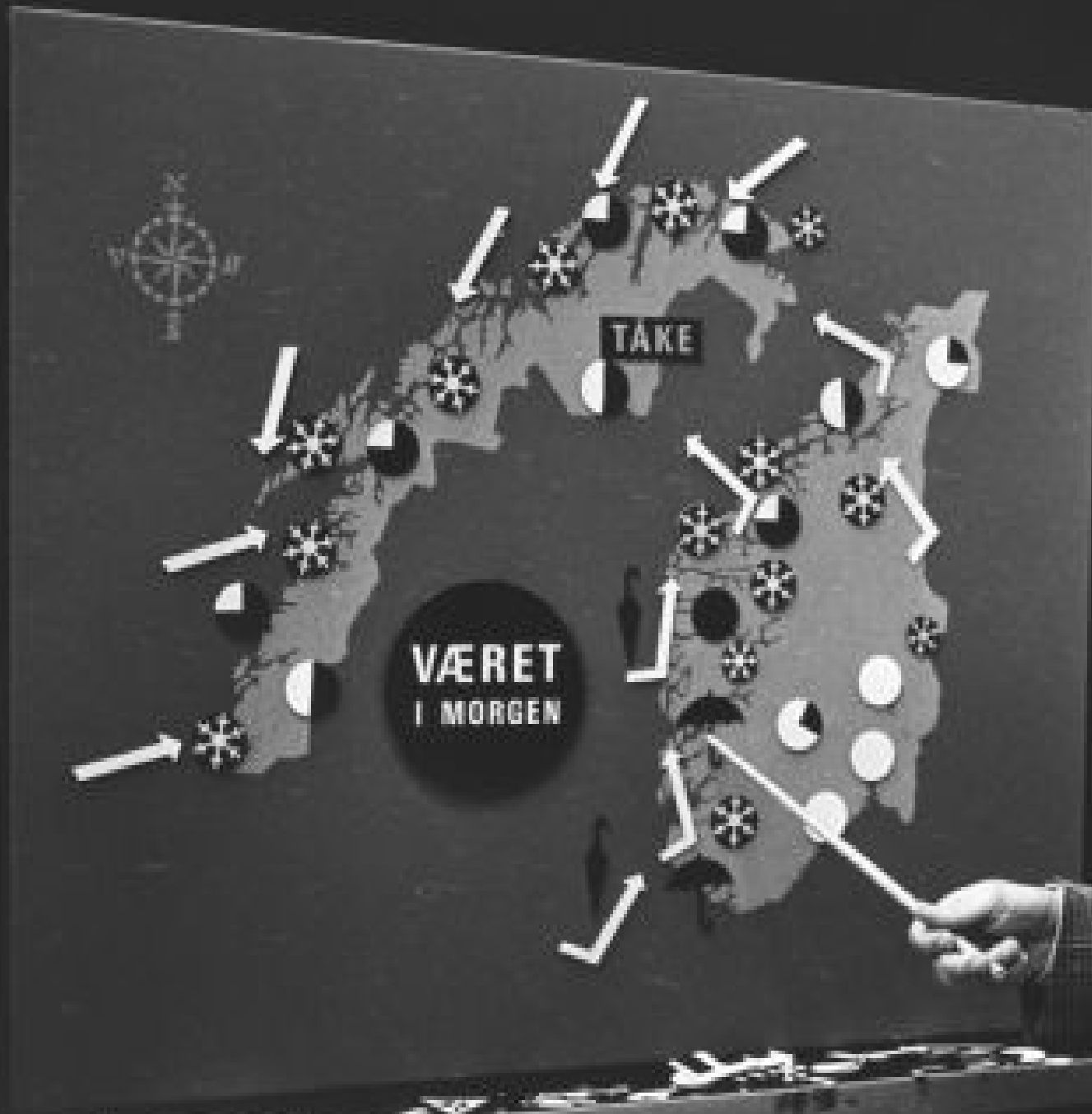
F84.8 Andre spesifiserte gjennomgripende utviklingsforstyrrelser

F84.5 Aspergers syndrom

F84.9 Uspesifisert gjennomgripende utviklingsforstyrrelse

Så kva er autisme?

- Vaksine har ingen sammenheng med autisme. Det finnes ingen som helst studier som viser dette (opprinnelig artikkel – metodisk uholdbar og forkastet).
- Neppe en årsak. Spekter av tilstander – spekter av årsaker.
- Eldre far – studier viser at det er en viss sammenheng
- Noen epilepsimedisiner under svangerskapet og noen infeksjoner.
- Men vet ikke hvorfor så få jenter har autisme (1 av 4 er jente)
- Tvillinger eneggete tvillinger. Deler genetisk informasjon. 77 % har begge autisme , toeggete tvillinger 31 % søsken mindre enn 20 %.
- Genetisk sammenheng er tydelig. Et gen, kombinasjoner av gen. Det er genetikk. Barneautisme er den mest genetisk forklarte barnepsykiatriske diagnoser
- Genetisk årsak er ikke ensbetydende med at er arvet fra mor eller far: Mutasjoner.

Funksjonsforstyrrelse

- Sosial samhandling
- Kommunikasjon
- Interesser / fleksibilitet

Det er store avvik / forstyrrelser innenfor disse områdene.

Diagnosen settes på bakgrunn av observert atferd.

Tilstanden har vært fra tidlig barndom

2. Kriteriene for autisme:

A. Sosial samhandling

- Tydelig svekkelse i bruk av flere ikke-verbale atferder som blikkontakt, ansiktsuttrykk, kroppspositurer og gester for å regulere sosial samhandling
- Manglende utvikling av forhold til jevnaldrende som samsvarer med alderen, til tross for nok anledninger til å utvikle det
- Mangel på sosial eller emosjonell gjensidighet som viser seg ved svekkete eller avvikende reaksjoner på andre personers følelser, eller mangel på tilpasning av atferd etter sosial sammenheng, eller svak sammenheng mellom sosial, emosjonell og kommunikativ atferd. **Theory of mind**
- Mangel på spontan deling av glede, interesser eller prestasjoner med andre (som mangel på å vise, hente eller peke ut ting for andre som personen er interessert i).

B. Kommunikasjon

- Sen eller ingen utvikling av talespråk (uten at barnet forsøker å veie opp dette ved hjelp av annen kommunikasjon i form av gester og mimikk)
- Hos personer som har språk er det en tydelig svekkelse i evnen til å begynne eller fortsette en samtale med andre
- Stereotyp og repeterende talespråk, eller avvikende talespråk
- Mangel på variert, spontan fantasilek eller leking ved å imitere andre i samsvar med utviklingsnivå

C. Interesser

- Omfattende opptatthet av en eller flere stereotype og snevre interessesemønstre som er unormale i innhold eller fokus, eller en eller flere interesser som er unormalt intense eller snevre, om enn ikke unormale i innhold eller fokus.
- Tilsynelatende tvangsmessig følgning av spesielle, ikke-funksjonelle rutiner og ritualer
- Stereotype og repeterende motoriske fakter (vridning eller vifting av hånd eller fingre, eller komplekse bevegelser med hele kroppen)
- Vedvarende opptatthet av deler av objekter (slik som lukt, kjenne på overflate eller lyd eller vibrering som de lager).

Asperger:

- Minst to fra A og minst en fra C, og ikke utviklingshemning
- Aspergerkriteriene er altså del A og C i autismerkriteriene
- Normal eller tilnærmet normal utvikling, ikke minst språklig = asperger

Mer:

- "Forstyrrelsen må innebære klinisk vesentlige svekkelser sosialt, yrkesmessig og på andre viktige områder"
- "Svekkelsen i gjensidig sosial samhandling er stor og vedvarende"
- "Sosial svekkelse... er preget av en ensidig og eksentrisk tilnærming til andre"

"Et kritisk blikk på Aspergersyndrom"
psykologspesialist Børge Holden

Theory of mind

- Vansker med å tolke andres blikk
- Bokstavelig forståelse av ting som blir sagt
- Tendens til å bli oppfattet som respektløs og uhøflig
- Bemerkelsesverdig ærlig
- Forsinket i utviklingen i kunsten å argumentasjon, kompromiss, konfliktløsning
- Oppdager ikke at andre blir flau
- Behandler sosial informasjon intellektuelt (ikke intuisjon)
- Utmattelse etter sosiale sammenkomster

Kva kan gjerast?

- Tilrettelegging
- Miljøbehandling
- Opplæring i språk og andre ferdigheter
- Ikke evidens for dietter

Respekt og anerkjennelse. Det vi andre tar for gitt er en gedigen utfordring. Annerledeshet. Selvstimulering

Justere forventninger

Formaninger, tilsnakk, «ta seg sammen»....

Fort gjort å vikla seg inn i uheldige
samhandlingsmønster, kortsiktige
«gevinstar» og hjelpeavhenighet...

Det gode liv...

«...kardemommeloven er veldig sterk forenkling. Det er derfor jeg liker Omraam Mikael Aivanhov og NN fordi det å være grei og snill er mer komplisert enn det høres ut som –faktisk! :-))» Sitat ung mann med ASD

KARDEMOMME- LOVEN:

Man skal ikke
plage andre,
man skal være
grei og snill,
og for øvrig
kan man gjøre
hva man vil.

Bastian

POLITIMESTER

Etiske og moralske dilemmaer

- Kan vi bestemme og lage en livskvalitet for andre?
- Hvilken rett og plikt har vi til å gripe inn i andre liv med påvirkning?
- Er tvang et legitimt hjelpemiddel for å oppnå det vi mener er det beste for personen?

Grunnleggende prinsipper

- Opplevelse av et ubehag, setter i gang atferd for å komme bort fra dette ubehaget
- Opplevelse av å mangle noe, setter i gang atferd for å oppnå dette

Konsekvenser av atferd influerer framtidig forekomst av atferden

Hvordan stiller dette seg ved autisme?

- 1) Hendelser og reaksjoner som normalt oppleves ubehagelig er nøytrale eller til og med spennende (strengt blikk, tilsnakk, bli ført ut fra en situasjon). Kan ha ingen eller motsatt effekt på den utfordrende atferden.
- 2) Hendelser og reaksjoner som normalt er attraktive oppleves nøytrale eller ubehagelige (ros, bekreftende blikk, smil, nikk). Er ikke tilstrekkelige for å oppmuntre til «god» atferd

- Sansestimuli folk flest synes er litt ubehagelig, oppleves som veldig ubehagelig. Personen vil om satt i slike situasjoner kunne reagere med utfordrende atferd, f. eks når støvsugeren står på, mye folk, støy, lukter fra andre mennesker (for eksempel sterk parfyme).
- Opplever sterkt ubehag ved forhold som folk flest ikke liker, men som aksepterer som en del av livet. Brudd på avtaler, endringer i rutiner, utsettelse, venting, variasjon, uforutsigbarheter / væremåter hos andre mennesker, ting ikke skjer som en forventer eller ønsker. Oppleveres som en katastrofe, og bidrar til økt sannsynlighet for utfordrende atferd.

Utfordrende atferd

- **Atferd som er sosialt akseptert «virker ikke»; må ty til utfordrende atferd for å bli hørt, sett og forstått:**
- Når personen ikke vil noe, vil bort fra en situasjon eller oppnå bestemte goder, kan personen ha erfart at å gi beskjed eller vise alminnelig protester ikke nytter.
- Personen har erfart at å slå seg selv i hodet, hyle, slå eller gjør ødeleggelser, være ubehagelig, så søker andre å finne ut hva det er personen vil.
- Personen kan ha lært at utfordrende atferd er en effektiv måte å påvirke omgivelsene på.
- Dette handler ikke nødvendigvis om manipulering, men er en tilpasning for å bli sett og forstått.
- Veldig, veldig krevende «å stå i» - gi etter på et tidlig tidspunkt

Sosialt invalidiserende «kraft»

- Noen mennesker med autisme synes å oppleve en «verdens sterkeste indre kraft» som får dem til å gjøre eller la være å gjøre de underligste ting
- Å ikke «adlyde» kraften føles som en udefinert katastrofe
- Riktig hjelp, støtte og struktur demper eller fjerner slik «kraft»

Selvbestemmelse og autisme

- påstander

- Ofte må andre «bestemme» over personen på en sterkere måte enn alder tilsier
- Motstand er ikke alltid uttrykk for «egen vilje»
- Krever grundig individuelt gjennomtenkt samhandling og miljøarbeid omkring det «gode liv» og ofte spesielle tilrettelegginger i miljøet
- Kartlegge konsekvenser som kan fremme verdsett atferd er svært viktig (og særdeles individuelt)
- Ukritisk forhold til personens «egen vilje», - vil være å alliere seg med de kreftene som opprettholder og forverrer lidelsen

- Stahet, nekting og rigiditet
- Raserianfall, utagering og vold
- «Meltdown»
- Isolering og ensformig liv
- Dyrking av særinteresser
- Sjukanerende og krenkende atferd
- Alvorlig urenslighet
- Monolog, repeterende, «trettende»
- Rasing av inventar og andre ødeleggelse
- Sosialt invalidiserende atferd
- Andre store atferdsforstyrrelser

Meningsfull fritid

- Livskvalitet begrepet er jo vanskelig...
- Man oppfatter verden dramatisk annerledes, men...
- Problematferd må ikke forklares med at personen har autisme...
- Tidlig innsats er viktig, spesielt på området kommunikasjon....

Men hun har for store vansker...

- Alle aktiviteter har noen lettere komponenter
- Alle kan delta litt, trenger ikke være lenge og mye
- Hjelp kan bygge bro over hva som kan mestres og hva som er nødvendig må gjøres
- Støttende deltakelse er viktig ved store vansker

Men hun vil ikke...

- Det er ikke et valg hvis det å gjøre ingenting er et resultat av manglende erfaring, tidligere feil og ingen hjelp
- Reelle valg krever erfaring med alternativer, og en læringshistorie med mestring og opplevelse av kontroll
- Prøve ut ting LITT og OFTE gir erfaring på å lykkes
- Hvis folk ikke vil gjøre noe som helst – har tjenesten ikke maktet å møte dem?

Nekter...

- Lite og ofte, - og ikke mas?
- Hvorfor så travel? Om relasjoner og sånt..
- Nye erfaringer er lettest i små doser
- Etablere nye ferdigheter – keep it simple!
- Reduser krav og kompleksitet. La situasjonen snakke for seg selv.
- Ikke «bare vent litt», «kanskje i morgen» - grip initiativ!

Takk for meg!